

1926 Müfredatına Göre Yazılan Eşya Dersleri Kitaplarının Eğitsel ve Görsel Tasarım Yönünden Analizi

Tuncay TUNÇ¹ , Fatih TUĞLUOĞLU²

¹ Doç. Dr., Aksaray Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Aksaray-TÜRKİYE

² Yrd. Doç. Dr., Aksaray Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Aksaray-TÜRKİYE

Alındı:13.08.2011

Düzeltildi:30.11.2012

Kabul Edildi:15.12.2012

Orijinal Yayın Dili Türkçedir (v.10, n.1, Mart 2013, ss.79-101)

ÖZET

Ders Kitapları geçmişte olduğu gibi günümüzde de eğitim öğretim faaliyetlerinde öğrencilere yardımcı araç- gereçlerden en önemlisidir. Bir ders kitabı eğitim programlarında belirlenen amaç ve hedefler doğrultusunda benimsenen öğretim yaklaşımı ve eğitimsel ölçütlere uygun olarak hazırlanmış ve öğrenme amaçlı kullanılan öğretim materyalidir. Bununla birlikte ders kitapları dönemin eğitim anlayışının yanında sosyo-kültürel yapısı ile bilim ve teknolojisi hakkında da bizlere bilgi verir. Bu çalışmanın amacı, cumhuriyetin ilk yıllarında ülkemizde okutulan fen bilgisi kitaplarının özelliklerini tespit ederek, o günden bu yana öğrenme-öğretme teorileri, ölçme-değerlendirme metotları, kitapların hazırlanmasında kullanılan görsel ve tasarım ilkeleri ile baskı teknolojilerindeki değişimi belirlemektir. Bu çalışma için 1926 ilköğretim Müfredat Programına göre Ebulmuhsin Kemal, Naime Halit ve Harun Reşit tarafından yazılan ve ülkemiz ilkokullarının beşinci sınıflarında okutulan üç farklı Eşya Dersleri kitabı birinci elden resmi belgelere ulaşılarak elde edilmiştir. Araştırma bir kitap inceleme çalışması örneği olarak doküman inceleme yöntemine göre yapılmıştır. Bu çalışmadan elde edilen bulgulara göre 1926 Eşya Dersleri programı, deney ve tecrübelerle önem vererek, öğrencilerin yaparak, yaşayarak ve düşünerek öğrenme etkinliklerine katılmaları gerektiğini vurgulanmıştır. Ders kitaplarının ise o zamanın şartlarına göre iyi sayılabilecek düzeyde resim içerdiği, öğrencilerin derslerde öğrendiği kavramların günlük hayattaki uygulama örneklerini verdiği ancak ölçme değerlendirme teknikleri ve eğitsel tasarım açısından zayıf olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ebulmuhsin Kemal; Naime Hali; Harun Reşit; Eşya Dersleri; Eğitsel ve Görsel Tasarım;, 1926 Müfredatı

GİRİŞ

Ülkeler eğitim faaliyetlerinde yeni davranış, bilgi ve beceri kazandırmak ayrıca sosyal değerlerin genç nesillere aktarımında kitapları kullanmaktadırlar. Ders kitapları, öğretim programlarını dersin hedeflerini gözeterek planlı ve programlı bir biçimde öğrencilere aktaran temel kaynaktır (Ünsal ve Güneş, 2003). Dünya tarihi boyunca eğitimde kitap kullanımı gelişen teknolojiye karşın hiç değişmeden önemini sürdürmüştür. Kitapların eğitimdeki kıymeti eski zamanlardan beri bilinmesine karşın kitaplarda resim kullanımı 1850 yılında başlamıştır. İlk aşamada kabul görmese de okul kitaplarında resim

kullanımı giderek yaygınlaşmış ve bilhassa Tabiat ve Fen kitaplarında görsel malzemenin öğrenime büyük katkısı olduğu fark edilmiştir (Anonim, 1930; Yağbasan, 2005).

Dünya eğitim tarihi incelendiğinde Eşya dersinin konularının çocuk eğitiminde kullanılmasına ilişkin ilk tartışmalar ilkçağdan beri yapılmaktadır. Ancak Eşya dersinin kurucusu olarak Johann Amos Comenius bilinmektedir. Comenius “Orbis Sensualium Pictus” adlı eserinde ilkeğitimde çocuğun günlük yaşamında kullandığı eşyaların ve resimlerin önemli bir materyal olduğunu açıklamıştır. Bu tartışmalar 18.yy’da daha fazla tartışılmaya başlanmış ve aydınlanma felsefesinin de yardımıyla tabiat bilimlerinin ders kitaplarında yer alması kararlaştırılmıştır. İlkokul programlarına 18.yy’da giren eşya dersleri ilk aşamada üst sınıflarda yer almış 19.yy’da ise alt sınıflarda okutulmaya başlanmıştır (Anonim, 1930).

Fen Bilgisi olarak adlandırılan derslerin Türkiye’deki tarihi 1845 yılında ilk ve orta dereceli olarak açılan rüştiyelerin programlarına girmesi ile başlamıştır. 1869 yılında Maarif Vekili Saffet Paşa tarafından hazırlanan Maarif-i Umumiye Nizamnamesine göre İlkokullarda Malumat-ı Nafia dersi yer almış, daha sonra Eşya dersleri, Tarım veya Aile bilgisi isimleriyle okutulmuştur. İlk defa Eşya dersi ismi 1899’da İdadilerin birinci sınıfında İlm-i Eşya adıyla kullanılmaya başlanmıştı ayrıca II. Abdülhamit döneminde açılan İnas(Kız) Rüştiyesinin programında da Eşya ve Malumat-ı Nafia dersi bulunmaktaydı (Baymur, 1936; Tazebay, 1992, Binbaşıoğlu, 2005). Eşya derslerinin ana gayesini ve içeriğini çocuğun çevre ile uyumunu sağlamak için bilgi ve becerileri kazandırma düşüncesini gerçekleştirmek amacıyla gözlem, deney ve inceleme yapmak oluşturmuştur. Bu amaçla derste pratik çalışma ve laboratuvar faaliyetlerinin yapılması gerekirken cumhuriyet yıllarına kadar bu çalışmaların ihmal edildiği gözlenmiştir (Binbaşıoğlu, 2005).

Cumhuriyet döneminden önce yapılan son programlardan olan 1913–1914 tarihli Mekatib-i İbtidaiyye-i Umumiyye Nizamnamesinde ilkokullar altı yıl olarak düzenlenmiştir. Bu programda Eşya Dersi birinci sınıfta 4 saat, diğer saatlerde 2’er saat okutulmuştur. Fizik ve Kimya konularını kapsayan Eşya dersinin yanı sıra, Malumat-ı Tabiiye ve Tatbikatı adıyla anılan derste ziraat hayatı ve çevreden bahsedilmekteydi (Tazebay 1992; Binbaşıoğlu, 2005). Eğitimci Sadrettin Celal’e göre eşya derslerinden beklentiler şunlardır (Okan, 1983);

- Çocuklarda düşünme, görme, inceleme, gözlem, eleştiri gibi zihni yetenekleri kazandırmak
- Çocukların kendi gözlem ve incelemelerinin derslere temel yapmak

Cumhuriyetin ilanının ardından hazırlanan ilk program 1924 tarihli İlkokul Müfredat Programıdır. 1924’de toplanan 2.Heyet-i İlmiye kararlarına göre ilkokullar altı yıldan beş yıla indirilmiş ve bazı derslerde değişiklikler yapılmıştır. Osmanlı döneminden cumhuriyet dönemi eğitimine geçiş mahiyetinde düşünülen bu değişikliğin ardından cumhuriyet döneminin ilk kapsamlı programı 1926 yılında İlkokul Müfredatı adıyla hazırlanmıştır (Aslan, 2010). Bu program yeni yetişecek nesillere cumhuriyet rejimini benimsetmek ve bu rejimin fazilet ve ideolojisini aktarmak istemekteydi. Program ilkokulun ilk üç sınıfını birinci devre, dördüncü ve beşinci sınıfları ise ikinci devre olarak adlandırmıştır. 1926 programının eski programlardan farklı yönleri şunlardır;

- Öğretim daima ve son derece pratik ve ayani olmalıdır.
- Bilgiden çok çevrede geçerli olacak ve işe yarayacak bilgiler, iyi alışkanlıklar kazandırmak amaçlanmalıdır.

Daha önce yürürlükte olan müfredat programlarda dersler birbirinden bağımsız ve ayrı olarak okutulmakta iken 1926 müfredat programında toplu öğretim ilkesi gereğince bütün dersler Hayat Bilgisi dersi üzerinden verilmesi kararlaştırılmıştır (Akyüz, 2009:347, Şahin, 2009). Ayrıca öğretimin gözleme ve öğrencinin kişisel çalışmalarına dayanması, tüm derslerin öğrenciyi kişisel çalışmaya teşvik etmesi amaçlanmıştır (Binbaşoğlu, 2005). Bu şekilde açıklamasını bulan niteliklere ilişkin bilgilerin hazırlanmasında Atatürk'ün sözlerinin etkisi olduğu bilinmektedir. Atatürk 1 Mart 1923'de TBMM'de yaptığı konuşmada *“eğitim ve öğretimde uygulanacak yöntem, bilgiyi insan için fazla bir süs, baskı aracı yahut uygarca bir zevkten çok maddi yaşamda başarı sağlayan pratik ve kullanılabilir bir araç...”* olmasını istemiştir (Binbaşoğlu, 2005). Cumhuriyet döneminin hemen başında Atatürk tarafından açıklanan bu görüşler 1926 müfredat programına yansımış ve ilkokulların amaçları bu doğrultuda belirlenmiştir. Yaparak ve yaşayarak öğrenme teşvik edilirken ilkokullarda tüm derslerin Hayat Bilgisi dersi etrafında işlenmesi istenmektedir. Cavit Binbaşoğlu'na göre konuların birbirinden bağımsız ve ayrı öğretimi geleneksel bir yöntemdir. Ve çocuğa bilgi kazandırmayı hedeflemektedir. *“...oysa çocuğun zihni gelişme halindedir, gelişimini henüz tamamlamamıştır. Bunun için çocuk gelişimini tamamlamaya yardım edecek bir eğitime muhtaçtır...”*. 1926 programına göre ilkokulun dördüncü ve beşinci sınıflarında derslerin birbirleriyle paralel gitmesi, bir diğerini pekiştirmesi, derslerin mümkün olduğu kadar hayat ve çevre ile ilişkili bir biçimde öğretilmesi istenmekteydi. Ayrıca öğrencinin kişisel çalışmasına önem verilmekte, derste iş ve etkinlikler önemsenmekteydi (Binbaşoğlu, 2005). 1936, 1948, 1968 ve daha sonraki yıllarda yapılan programlarda ise, daha çok Dünya'ya ve gelişmiş ülkelere açılma eğilimi ağırlık kazanmış, öğrencilere, eskiye göre daha fazla bilgi yükleme ve entelektüel insan yetiştirme düşüncesi ön planda tutulmuştur (Yüksel, 2003).

Günümüzde bilişim teknolojilerindeki muazzam gelişmeye rağmen ders kitapları eğitim-öğretim sürecinde yer alan görsel araçlar içinde en fazla kullanılanıdır (Demirel ve Kiroğlu, 2005). Araştırmalar göstermektedir ki, öğretmenler ders kitaplarına çok güvenmektedir ve derslerinde kitapları yoğun bir şekilde kullanmaktadırlar (Chiappetta, Fillman ve Sethna, 1991; Yore, 1991; Ceyhan ve Yiğit, 2004). Bu nedenle ders kitapları fen öğretiminde özel bir önemi sahiptir ve belirli ölçütlere göre hazırlanıp değerlendirilmeli (Chiappetta, Fillman & Sethna, 1991; Kanlı ve Yağbasan, 2004; Güzel ve Adıbelli, 2011) ve bir eğitim müfredatının ayrıntılı açıklamasından çok daha fazla özelliklere sahip olmalıdır. Her öğretmenin öğretim teknik ve yöntemleri farklı olabileceği gibi her öğrencinin de eğitimsel ihtiyaçları farklıdır. Bu nedenle bütün öğretmen ve öğrencilere hitap eden ve onların bütün ihtiyaçlarını karşılayan bir ders kitabı yoktur. Ancak genel olarak söylenebilir ki bir ders kitabı öğrencinin ilgisini çekmeli, derse karşı ilgi uyandırmalı ve okuma hevesini arttırmalıdır (Kılıç ve Seven, 2008). Bir ders kitabı, yazar ya da yazarlarının bilgi ve yeteneğine göre şekillenir ve hazırlayanların sunuşuna göre farklı teknik ve öğretim metotlarında hazırlanmış ders kitapları eğitim-öğretim süreçlerinde kullanılır. Son yıllarda Türkiye'de ders kitaplarının değerlendirilmesine yönelik yapılan çalışmalara sıklıkla rastlanmaktadır (Çepni, Ayvacı ve Keleş, 2001; Ünsal ve Güneş, 2002; Ünsal ve Güneş 2003; Kanlı ve Yağbasan, 2004; Karamustafaoğlu ve Üstün, 2004; Semerci, 2004; Gönen ve Kocakaya, 2006; Yıldırım, 2007; Demir, Maskan, Çevik ve Baran, 2009; Güzel ve Adıbelli, 2011). Bu çalışmalar incelendiğinde araştırma yöntemlerinin farklılığına rağmen ders kitaplarında olması gereken genel özellikler aşağıdaki gibi sıralanabilir.

- Eğitsel tasarımı veya içerik ilkelerine uygunluk
- Görsel Tasarımı ilkelerine uygunluk
- Dil ve anlatım ilkelerine uygunluk

Bu araştırmada, 1926 programına göre hazırlanmış ve o dönem ülkemiz ilkokullarının 5. sınıflarında okutulmuş üç adet “Eşya Dersleri” kitabı incelenmiş ve elde edilen veriler dönemin teknolojik imkânları da göz önünde bulundurularak eğitsel ve görsel tasarımı ilkeleri bağlamında değerlendirilmiştir. Ülkemiz 1928 yılında latin harflerine geçtiği için incelenen kitapların dil ve anlatım yönünden problemlili olacağı düşüncesiyle bu ilkelere uygunluk araştırma kapsamı dışında tutulmuştur. 1930’lu yıllardan günümüze sosyal yaşamdaki değişime bağlı olarak eğitim düşüncesinde de büyük değişimler olduğundan araştırmada bu durum göz önünde bulundurulmuştur. Geçmişte okutulan kitapların incelenmesi Türk fen eğitimi tarihi açısından önemli olduğu kadar öğrenme-öğretme teorileri, ölçme-değerlendirme metotları, kitapların hazırlanmasında kullanılan görsel ve tasarım ilkeleri ile baskı teknolojilerindeki değişme ve gelişmeleri görmemiz açısından da yararlı olduğu düşünülmektedir.

Bu araştırmada 1926 müfredatında yer alan “Eşya Dersleri” programının özellikleri incelenmiş ve bu programa göre yazılan ve dönemin ilkokullarında okutulan üç adet Eşya Dersleri kitabı değerlendirme ölçeği kullanılarak eğitsel ve görsel yönden incelenmesi amacıyla yapılmıştır. Bu amaç çerçevesinde aşağıdaki sorulara cevap aranmış ve bu araştırma aşağıdaki sorularla sınırlandırılmıştır.

1. 1926 “Eşya Dersleri” dersinin özellikleri nedir?
2. 1926 “Eşya Dersleri” programına uygun hangi kitaplar okullarda okutulmuştur?
3. İncelenen kitapların eğitsel ve görsel yönden özellikleri nelerdir?

YÖNTEM

Bu çalışmada, nitel araştırmalarda veri toplama yöntemlerinden biri olan doküman incelemesine başvurulmuştur. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olaylar hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. Eğitim ile ilgili bir araştırmada şu tür dokümanlar veri kaynağı olarak kullanılabilir: eğitim alanında yazılmış ders kitapları, program (müfredat) yönergeleri, okul içi ve dışı yazışmalar, öğrenci kayıtları vb. (Yıldırım ve Şimşek, 2004).

Bu amaçla 1926 İlkokul Programı ve bu programa göre ilkokul 5.sınıflar için “Ebulmuhsin Kemal” “Harun Reşit Kocacan” ve “Naime Halit” ve tarafından yazılan ders kitaplarına birinci elden ulaşılmıştır. Araştırmada incelenen kitapların özellikleri Tablo 1’de gösterilmiştir. Bunun yanında literatür taraması yapılarak (dönemin özellikleri de göz önünde bulunduruldu) bir fen bilgisi ders kitabında bulunması gereken özellikleri içerecek şekilde bir değerlendirme ölçeği hazırlandı (MEB, 1995; Çepni, Ayvaci ve Keleş, 2001; Karamustafaoğlu ve Üstün, 2004; Yıldırım, 2007; Demir, Maskan, Çevik ve Baran, 2009, Karaosmanoğlu ve Üstün, 2004; Özsoy, 2007). Kitaplar tümüyle satır satır okunarak fiziksel özellikler, eğitsel tasarım ve görsel sunum bakımlarından değerlendirme ölçeği temel alınarak incelenmiştir (Tablo.2). Araştırmada, araştırmanın temelini oluşturan bir kavramsal çerçeve bulunduğundan veriler belirlenen ölçütlere göre kodlanmış, elde edilen bulgular word dosyasına atılarak verilerin analizi yapılmış ve kitapların özellikleri tespit edilmiştir. Bu süreçte elde edilen bulgular 2 fizik ve 1 fen ve 1 biyoloji akademisyen ve öğretmeni ile tartışılmıştır.

Tablo 1. 1926 Programına göre ilkokulların 5. Sınıflarında Okutulan Eşya Dersleri Kitapları

Yazarı	Kitabın Adı	Yayıncısı	Basım Yılı
Ebulmuhsin Kemal	Eşya dersleri	Türk Kitapçılığı-İstanbul	1932
Harun Reşit Kocacan	Yeni Eşya Dersleri	Türk Kitapçılığı-İstanbul	1936
Naime Halit	Eşya dersleri	Türk Neşriyat Yurdu	1936

Tablo 2. Eşya Dersleri Kitapları için İçerik Analizi Değerlendirme Kriterleri

- Kitapların kapak tasarımı ve kapak bilgileri (kapağın estetik ve albenisi yayınevi, yazar, kitap adı ve sınıf düzeyi vb. bilgileri)
- Başlıkların etkili düzenlenmesi
- Kitaplarda sözlük ve kaynakça düzenlenmesi
- Sayfa numarasının bir tasarım öğesi olarak düzenlenmesi
- İçindekiler listesinin işlevsel ve etkili biçimde düzenlenmesi
- Yazı boyutlarının öğrenci düzeyine uygunluğu ve yazı karakterinin okunabilirliği
- Görsel öğelere yeterince yer verilip verilmediği
- Görsel öğelerin (resim, fotoğraf, şema vb.) tasarımı ve mesaj aktarımına katkıda bulunmaları
- Görsel öğelerde öğrenci düzeyine uyulması
- Kitaptaki resim, çizim ve şemaların metnin içeriğine uygunluğu ve tutarlılığı
- Kitapta özet ve tekrar bölümlerinin olup olmadığı
- Konuların ve görsellerin gerçek yaşam ile bağlantılı olup olmadığı
- Kitapta ölçme değerlendirme etkinliklerine yer verilip verilmediği
- Kitap boyutlarının öğrenci düzeyine uygunluğu, baskının net, düzgün ve temiz yapılması
- Kitapta öğrencilere kazandırılacak bilgi ve beceriler için yeteri kadar örnek verilip verilmediği

BULGULAR

1926 Programına Göre Eşya Dersleri

1924 programındaki Tabiat Tetkiki” dersi, 1926 programında “Tabiat Dersleri” ve “Eşya Dersleri” adı altında ikiye ayrıldı. Bu son programa göre “Tabiat Tetkiki” dersi 4 ve 5. sınıflarda haftada ikişer saat okutulurken fizik ve kimya konularını kapsayan “Eşya Dersleri” ise sadece 5. sınıfta ve haftada 2 saat olarak okutulmaktaydı. Programda ilgili derslerin ana hedefi şöyle açıklanmaktadır (MEB, 1930). *Dördüncü ve beşinci sınıflarda verilen Tabiat Tetkiki ve Eşya Derslerinin ilk amacı öğrencilere her gün tabiatta karşılaştıkları hadiseleri açıklamak, kullanacakları eşyalar hakkında ve bu aletlerin çalışma prensipleri hakkında bilgi vermek olarak belirlenmiştir. Ayrıca yüksek tahsil yapmayı düşünen öğrencileri ileride temel teşkil edecek bilgilere hazırlamak da düşünülen amaçlardandı.*

1936 programında ise bu iki ders, ilk mektebin ilk döneminde topluluğun bir nevi devamı olmak ve böylelikle iki devre arasında bir sistem uygunluğu temin etmek ve ortaokuldaki Fen bilgisi derslerinin tertibine uydurulmak maksadıyla tekrar “Tabiat Bilgisi” adını alarak birleştirilmiştir (Cicioğlu, 1985).

Fen öğretiminde tecrübe ederek öğrenmenin etkisi tartışılmaz bir gerçektir. 1926 müfredat programında özellikle temel derslerde yaparak ve yaşayarak ilkesine vurgu yapılmış ve bu prensip derslerin işlenmesinde dikkat edilecek hususlar adı altında açıklanmıştır. Bunu programdaki dersin işlenişi ile ilgili öğretmenlere yazılmış aşağıdaki 10 maddelik açıklamalardan anlıyoruz (MEB,1930: 97-98).

Tedriste dikkat edilecek cihetler:

A) Derslerde talebenin en yakınındaki eşyayı hareket noktası ittihaz etmelidir.

B) Dersler behemehal tecrübeye ve müşahedeye müstenit olmalıdır.

C) Yapılması mümkün olan tecrübeler mutlaka yapılmalıdır.

D) Tecrübelerin yalnız muallim tarafından yapılması kafi değildir. İmkan derecesinde bizzat talebenin de yapması lazımdır.

E) Mekteplerde her vakit kafi vesait bulunması imkansızdır. Bu cihetle derslerin mektep haricinde tetkik ve müşahedelerle canlandırılması ve takviye edilmesi lazımdır. (Mesela,

- benzin ve saire motörleri hakkında verilecek dersin imkan müsait olan yerlerde evvela bir otomobil veya traktör ve yahut sabit bir motörün tetkikına istinat etmesi lazımdır.)*
- F) *Müsait zamanlarda civarlardaki fabrikalar, ziraat ve sanayi mektepleri, tamirhaneler, garajlar ziyaret edilmelidir.*
- G) *Birçok tecrübelerin kolayca ve ucuzca tedarik edilebilen bazı vesait (mesela: adi bir bardak, bir miktar cam boru, basit bir ispiroto lambası, bir iki kapsül veya adi bir cezve ve tüp) ve birkaç nevi ecza ile pek ala yapılabileceği daima hatırdâ tutulmalıdır.*
- H) *Talebenin sayı yalnız kitaptan çalışmağa munhasır kalmamalıdır. Her talebenin bir ders defteri olmalı. Bu deftere yapılan tecrübelerin kroki ve resimleri, neticeleri, ziyaretler esnasında öğrenilen malumat kısaca yazılmalıdır.*
- İ) *Talebeye ara sıra tetkik mevzuları vermeli ve onlar bu mevzuları bizzat tetkik ederek küçük raporlar tanzim etmelidir. Bu raporların dersanede okunarak münakaşa edilmesi faideli olur. Raporlar icapeden şekil ve nümunelerle beraber talebenin mesai defterine geçirilir.*
- K) *Tedrisatın bir mihver etrafında devrederek hayata sıkı bir surette raptedilmesine itina olunacaktır. Programdaki mevzular bu noktâi nazara göre ayrılmıştır. Yalnız bunların sırasını muallimler, esasa sadık kalmak şartıile zaman ve mekan icabına göre tedbir edilebilirler.*

Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşıldığı gibi program, derslerde deney ve tecrübelerle önem vermiş, öğrencilerin yaparak, yaşayarak ve düşünerek öğrenme etkinliklerine katılmaları gerektiğini vurgulanmıştır. Öğrencinin derste her deneyi-tecrübeyi bizzat gerçekleştirmesi onun yeni öğrendiği bilgi karşısında büyük bir zevk duyarak derse bağlanmasını sağlayacağı iddia edilmiştir. Çünkü öğrencinin kendi merakı ve faaliyeti ile ortaya çıkacak sonucu bütün hayatında unutmamak üzere öğreneceği düşünülmektedir (Naime Halit, 1933). Çağdaş pedagoğlara göre özellikle uygulamalı derslerde küçük aktivite ve deneylere yer verilmelidir. Bu aktiviteler sayesinde öğrencilerin konuya ilgilerinin artacağı düşünülmektedir (Yağbasan, 2005). Bunun yanında çevredeki tesislerin ziyaret edilmesinin istenmesi öğrencilerin derste işledikleri konuları gündelik hayatta kullanımına ilişkin alıştırmaları sunarak gözlem yapma, bilgi toplama, hipotez kurma becerilerini geliştirmeyi amaçlamaktadır. Ayrıca, bu ziyaretler esnasında öğrencilerin aldıkları notlar, çizdikleri krokiler, resimler ve bu raporların derslerde tartışılmasının istenmesi onların bulgularını sunma ve sorgulama becerilerini geliştirmeyi amaçlamaktadır. Pestalozzi'ye göre insan bilgiyi çevresinden gözlem ve tecrübe yolu ile elde etmektedir. Bu düşünceden hareketle 1926 müfredat programında sık sık vurgulanan derslerin hayat ile irtibatlı olması esası Eşya dersi için daha fazla önem kazanmakta ve öğrenciler sınıf dışında bilgiyi kendisi kazanmalı, yanlışları kendisi düzeltmeli ve yaşayarak öğrenmeye çalışmalıdır (Baymur, 1936; Can, 1937).

Bununla birlikte, programda, öğretmen için konu sınırlılıkları, ders işleyiş teknik ve stratejileri ile diğer derslerle ilişkiler konusunda herhangi bir bilgi verilmemiştir. Öğretmenler konuları öğrenci seviyesine göre nasıl belirleyeceklerini, dersi işlerken kullanacakları teknik ve stratejileri, ders kitapları ve kendi tecrübelerine göre belirlemişlerdir. Ayrıca eşya dersleri programı günümüz okul programlarının ayrılmaz bir parçası olan ölçme ve değerlendirme yöntemlerine hiç değinmeyerek öğrencilerin nasıl öğrendikleri ve eğitimin etkinliği hakkında öğretmenlere bilgi veren bir dönüt sistemi sunmamıştır. Ancak, programdaki “raporlar icapeden şekil ve nümunelerle beraber talebenin mesai defterine geçirilir.” şeklindeki açıklama, günümüz programlarında hem öğretmen hem de öğrenci için bir değerlendirme yöntemi olarak kullanılan ürün seçki dosyası kavramını çağrıştırmaktadır. Fakat program, öğrenci mesai defterinin ne işe yaradığı ve hangi amaçlara hizmet ettiği konusunda öğretmenlere bilgi vermemiştir. O dönemde “Ebulmuhsin Kemal” ve “Naime Halit” tarafından yazılan “Eşya Dersleri” ile “Harun Reşit Kocacan” tarafından yazılan “Yeni Eşya Dersleri” adıyla basılan üç adet ders kitabı vardır. Bunun yanında ders kitabı olmayıp ta ilk ve orta mektepler için muallim

“Kemal Kaya” tarafından “bu derslerde kullanılan cihazların az bir masrafla talebe tarafından meydana getirilmesi ve bunlarla yapılacak denemeler” amacıyla öğretmenler için yazılmış “Yeni Mektepte Eşya, Fen Bilgisi Atölye” adlı bir kitapta mevcuttur (Kaya, 1934). O zamandan günümüze eğitim yöntem ve teknikleri ile baskı teknolojisinde birçok gelişme yaşandığından bu ders kitaplarını günümüz ders kitaplarıyla kıyaslayamayız. Bununla birlikte kitapların genel özellikleri aşağıda verilmiştir.

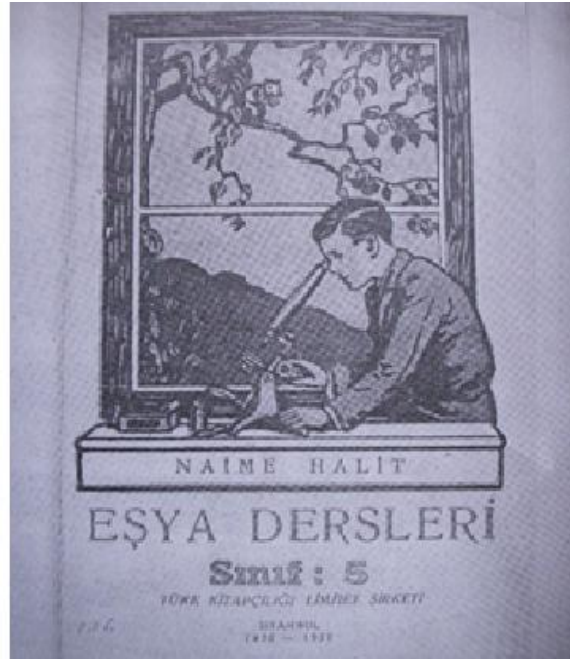
Bu çalışmanın konusunu oluşturan Eşya Ders kitaplarının biçimsel analizine geçmeden önce 1933 yılında Adapazarı İlk Mektep Müfettişlerinden Mehmet Nureddin Bey’in yazdığı “Mesleki Konuşmalar adlı kitapta öğrencilere okutulacak hangi esaslar dâhilinde seçilebileceğini açıklamaktadır. Buna göre; kitaplar yürürlükteki müfredat programına uygun olmalı, imlası düzgün, basılışının sade ve temiz olması, resimlerinin sadeliği, bolluğu ve güzelliği ile öğrencinin ilgisini çekecek seviyede olması, resimlerin konularla uyumlu olması istenmekteydi. Ayrıca kitaptaki ifadelerin çocukların seviyesine ve lehçesine yakın olması ve okuma parçalarının uzun olmaması tavsiye edilmekteydi (M.Nureddin, 1933).

Eşya Dersleri Kitaplarının Eğitsel ve Görsel Özellikleri

Şekil.1 ve 2’de görüldüğü gibi kitapların ön kapağında dersin içeriğine uygun resim vardır ve ilgi çekicidir. Naime Halit’in yazdığı kitabın (NH) kapak resmi renkli iken diğerleri siyah beyazdır. Her üç kitabın ön kapağında kitabın adı, okutulacağı sınıf, yazarının adı ve hazırlayan yayınevının adı vardır. Bununla birlikte Ebulmuhsin Kemal’in yazdığı kitap (EK) Maarif Vekâleti Milli Talim ve Terbiye heyeti tarafından ilk mektepler için kabul edilmişken, diğer iki kitap Kültür Bakanlığınca onaylanmıştır. Bunun sebebi Millî Eğitim Bakanlığının 1923’ten 27 Aralık 1935 tarihine kadar "Maarif Vekâleti", 28 Aralık 1935’den 21 Eylül 1941 tarihine kadar "Kültür Bakanlığı" adıyla çalışmalarını sürdürmüş olmasındandır (MEB, 2012).

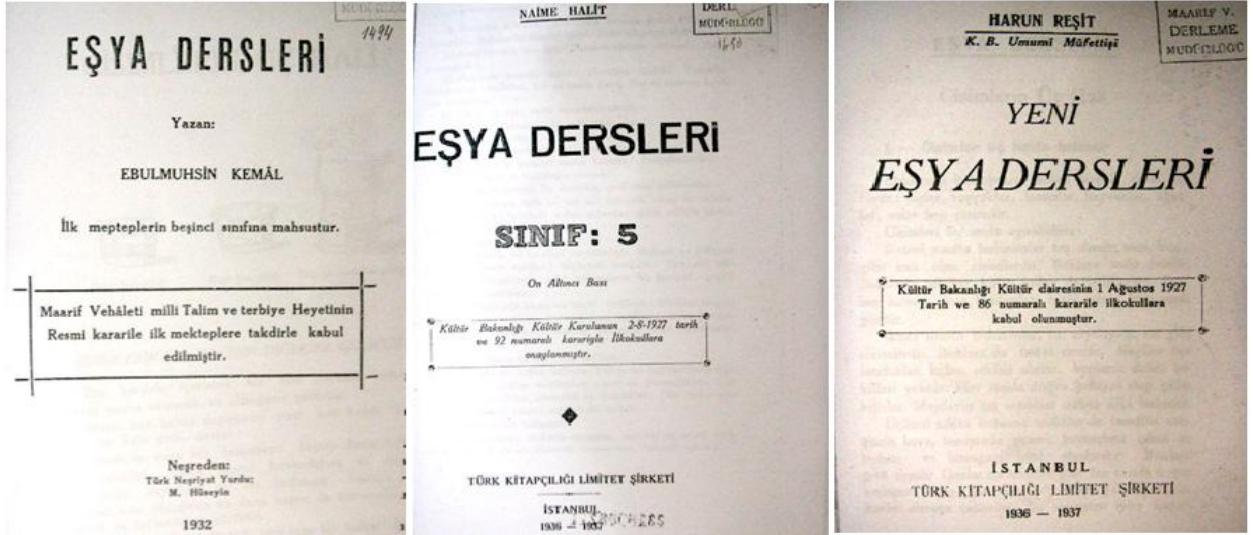

(a)

(b)

Şekil 1. Kitapların dış kapakları. (a) Ebulmuhsin Kemal (b) Naime Halit

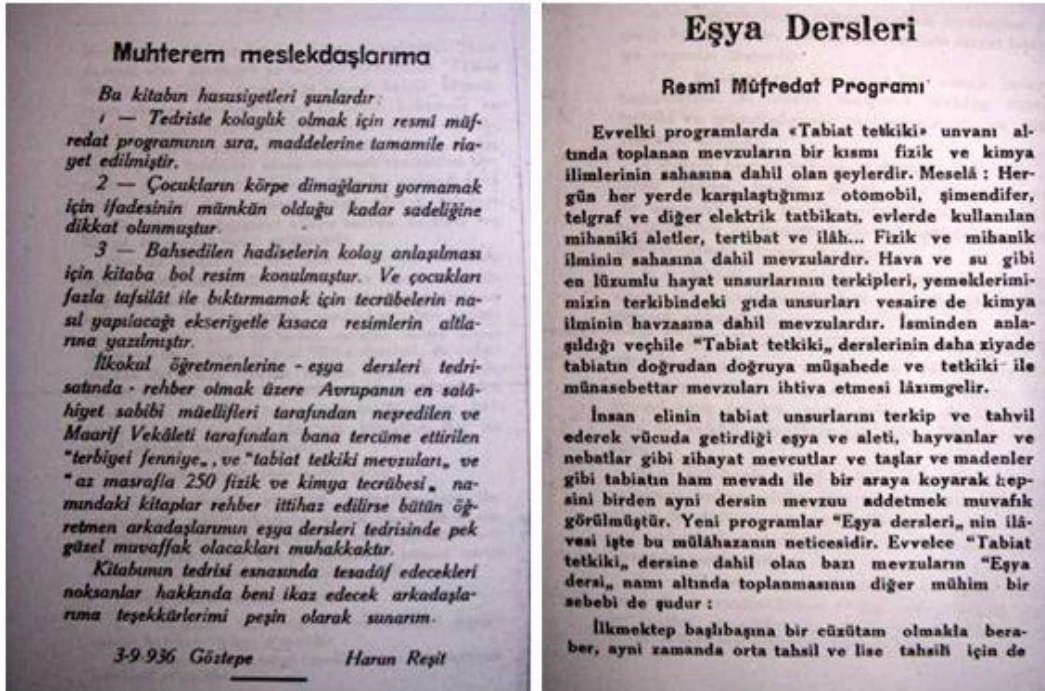
(a)

(b)

(c)

Şekil 2. Kitapların iç kapakları. (a) Ebulmuhsin Kemal (b) Naime Halit (c) Harun Reşit

Her üç kitapta da öğrenciye hitap eder tarzda yazılmış bir önsöz yoktur. Ancak Harun Reşit tarafından yazılan kitabın 152. sayfasında öğretmenlere hitaben yazılmış bir metin görülmektedir (Şekil.3a). Bu metinden kitabın Maarif Vekâleti tarafından kendisine tercüme ettirildiği anlaşılmaktadır. Bununla birlikte Naime Halit tarafından yazılan kitabının giriş kısmında iki sayfa olarak programdaki kazanımlara yer verilirken Harun Reşit tarafından yazılan kitabın en son altı (153-157) sayfasında “Eşya Dersleri Resmi müfredat Programı” başlığı altında program tanıtılarak kazanımlara ve derslerde uyulacak kurallara yer verilmiştir (Şekil.3b).

(a)

(b)

Şekil 3. (a) Harun Reşit'in kitabında öğretmenlere hitaben yazılmış metin (b) Harun Reşit'in kitabının son sayfalarında yer alan “Eşya Dersleri” programının ilk sayfası.

Ebulmuhsin Kemal tarafından yazılan kitabın son üç sayfasında Fihrist başlığı altında içindekiler kısmı yer alırken diğer iki kitapta içindekiler kısmına yer verilmemiştir. Bununla birlikte her üç kitapta da sözlük ve kaynakçaya yer verilmemiştir (Şekil.4).

Fihrist			
	Sahife		Sahife
Cisimlerin üç hali	3	Ziya	41
Solubler, mayılar, gazlar	4	Şeffaf cisimler — Gayri şeffaf cisimler	42
Tabiatın kuvvetleri	5	Ziyanın itikamet ve sürati	43
Çazibe	6	Ziyanın inkıarı	44
Şakul, ufki	7	Adeseler, pertevsiz	45
Manivela	9	Aynalar	46
Terazi tarifi	10	Beyaz ziyanın terkihi	49
Bir cismin tartısı	11	Ziyanın en büyük menbaı	50
Muhtelif nevi tevaziler	12	Elektrik — Miknatıslar	53
Mayıların hadiseleri	13	Az nakil, çok nakil cisimler	54
Mayıların müvazenesi	13	Her iki elektrikliyet — Bora	55
Mayıların taşıyıcı	16	Siperi salku	56
Suya batırılmış cisimler	16	Tabii miknatıslar — Sant miknatıslar	57
Hararet	21	Kutublar — Kutubların cazib ve defi	60
Hararetin menbaı	21	Hava	62
Solublerin imbisati	22	Barometro	62
Mayıların imbisati	24	Barometro niçin kullandı	63
Gazlerin imbisati	25	Barometro ile irtifa tayin edilir	64
Termometrolar	26	Havanın hayata tesiri: Havanın terkihi	67
Cisimlerin halinin değişmeleri	28	Oksijen	88
Erime — Buhar haline geçme	34	Azot, Hifzihava tatbın	70
Buğu haline geçme	29	Teneffüs, Nebatın Teneffüsü	71
Hararetin nakillığı	32	Mahsur hava ve zararları	72
Teshin cihazları — Şömineler		Ses — Sesin menşei	74
Sohalar	35	Sesin hava içerisindeki intişarı	75
Kaloriferler	36	Sesin sürati — Akı sedit	77
Hararetin hayvan ve nebatata tesiri	40	Musiki aletleri — Fonograf	78
		Telefon	79
		Mayı cisimlerin en mühimmi	80
		Göl suyu — Dere, ırmak, nehir suları	81
		Sarınc suyu — Kuyu suları	

Şekil 4. Ebulmuhsin Kemal'in kitabında fihrist

Harun Reşit tarafından yazılan kitapta sayfa numaraları üst orta ve metin dışındayken diğer iki kitapta sağ-sol üst köşelerde ve metnin dışındadır. Bununla birlikte kitaplarda, 1930'lu yıllar için gayet iyi sayılabilecek miktarda resim kullanıldığı ve bu resimlerin günlük yaşam ve o dönemin teknolojik uygulama örneklerini içerdiği görülmektedir. Ancak bazı resimlerin Türk sosyal ve kültür yapısına uygun olmaması ve üzerindeki yabancı dildeki yazılar her üç kitabın yazımında yabancı kaynaklardan yararlanıldığını göstermektedir (Şekil.5).

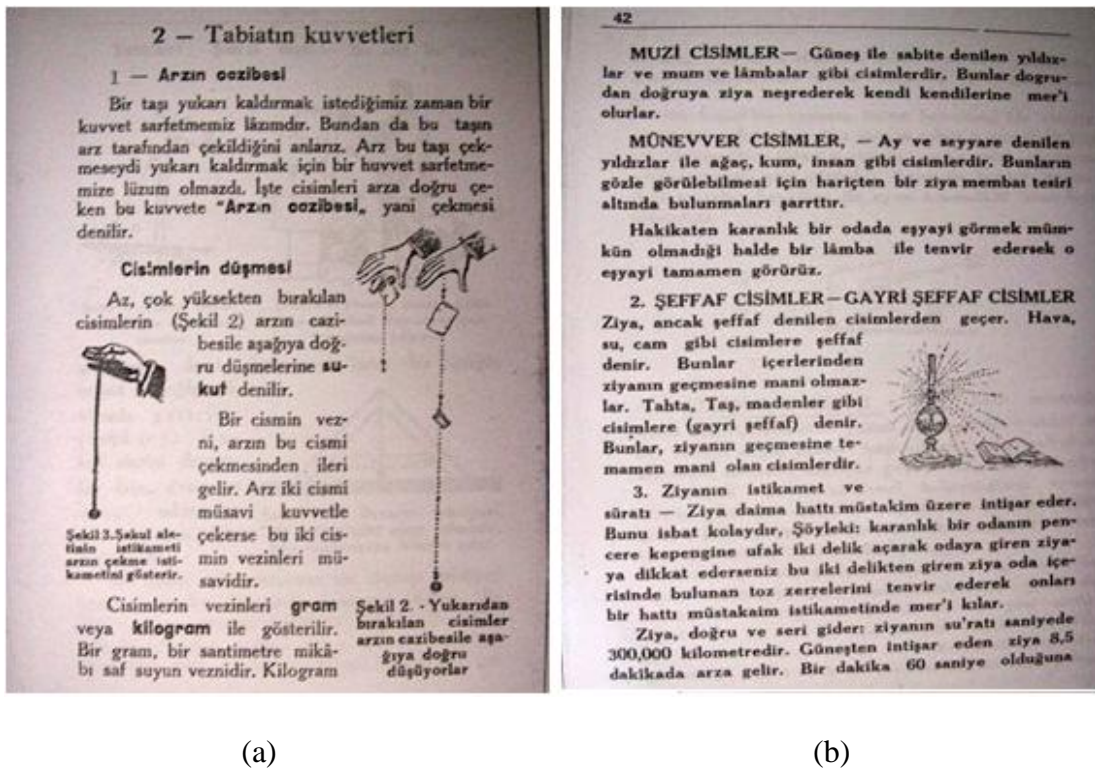

(a)

(b)

Şekil 5. Kitaplardan sayfa numarası ve resim örnekleri (a) Ebulmuhsin Kemal (b) Naime Halit

Harun Reşit tarafından yazılan “Yeni Eşya Dersleri” kitabında kullanılan yazı karakterlerinin punto büyüklüğü 5. sınıf öğrenci seviyesine uygun iken “Naime Halit” ve “Ebulmuhsin Kemal”’in kitaplarındaki punto büyüklüğü öğrenci seviyesine göre küçüktür. Her üç kitapta da ünite, bölüm, konu ve alt başlıklarda bir birliktelik bulunmamaktadır. Bir ünitenin, bölümün ya da konunun nereden başladığı anlaşılamamaktadır. Harun Reşit tarafından yazılan kitapta bazı başlıklarda numaralandırma kullanılmaya gidilmiş fakat bu numaralandırma düzenli yapılmadığından karışıklığa sebep olmuştur (Şekil.6a). Bununla birlikte aynı seviyedeki başlıklarda da farklı puntoların kullanılması karışıklığı iyice artırmıştır. Ebulmuhsin Kemal ve Naime Halit tarafından yazılan kitapların ana başlıklarında farklı puntolar kullanılmış ve numaralandırmaya gidilmemiştir. Ancak Ebulmuhsin Kemal’in kitabında bazı konu alt başlıklarında sistemsiz bir numaralandırma yapılmıştır (Şekil.6b).

(a)

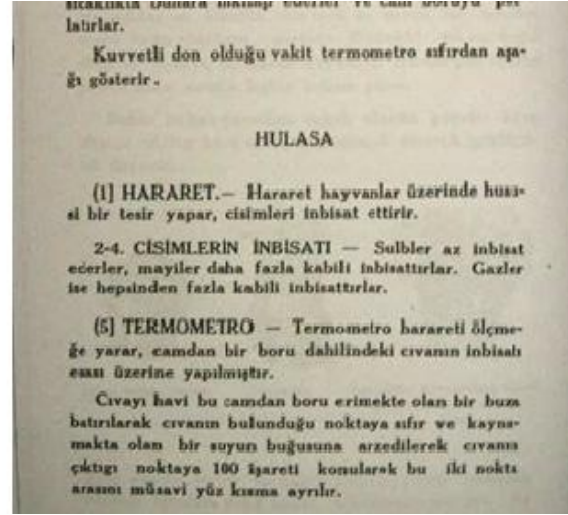
(b)

Şekil 6. (a) Harun Reşit'in kitabında başlık kullanımını gösteren örnek bir sayfa (b) Ebulmuhsin Kemal'in kitabında başlık kullanımını gösteren örnek bir sayfa

Harun Reşit ve Ebulmuhsin Kemal tarafından yazılan kitaplarda ünite ya da konu sonunda değerlendirme soruları yer almazken Naime Halit tarafından yazılan kitaptaki bazı konuların sonunda sorular ve hemen altında cevapları bulunmaktadır. Ancak bazı konu sonu değerlendirme soruları Hulasa (Özet) başlığı altında verilerek üniteler arası birlik sağlanmamıştır. Bununla beraber Ebulmuhsin Kemal tarafından yazılan kitapta her konu sonunda Hulasa başlığı altında özet verilirken (Şekil.7a) Harun Reşit tarafından yazılan kitapta konu veya ünite sonlarında özet kısmına yer verilmemiştir. Naime Halit'in kitabında ise sadece bazı ünite veya konu sonlarında özet verilmiştir (Şekil.7b).

(a)

(b)

Şekil 7. (a) Ebulmuhsin Kemal'in kitabında her konu sonunda özet vardır. (b) Naime Halit'in kitabının konu sonlarında soru ve cevap şeklinde özet vardır.

İncelenen üç kitapta da resimler yazılı metin içeriği ile ilişkilidir ve resimler yazılı metnin içerisine uygun bir şekilde yerleştirilmiştir. Bununla birlikte kitaplarda kullanılan şekil, grafik ve şemalar açık ve net bir biçimde anlaşılmaktadır. Harun Reşit'in kitabında şekil, çizim, fotoğraf gibi görsel materyaller hem numaralandırılmış hem de altlarına açık sade ve anlaşılır bir şekilde açıklama ifadesi konulmuştur (Şekil.8a). Naime Halit'in kitabında ise bütün görsel materyaller numaralandırılmış ancak bütününde açıklama ifadelerine yer verilmemiştir (Şekil.8b). Her iki kitapta da metin içinde bu numaralandırılmış görsellere atıflarda bulunulmuştur. Ebulmuhsin Kemal'in kitabında ise görsel materyallerin altlarında numaralandırma yapılmamış ancak büyük çoğunluğunun altında kısa açıklamalara yer verilmiştir.

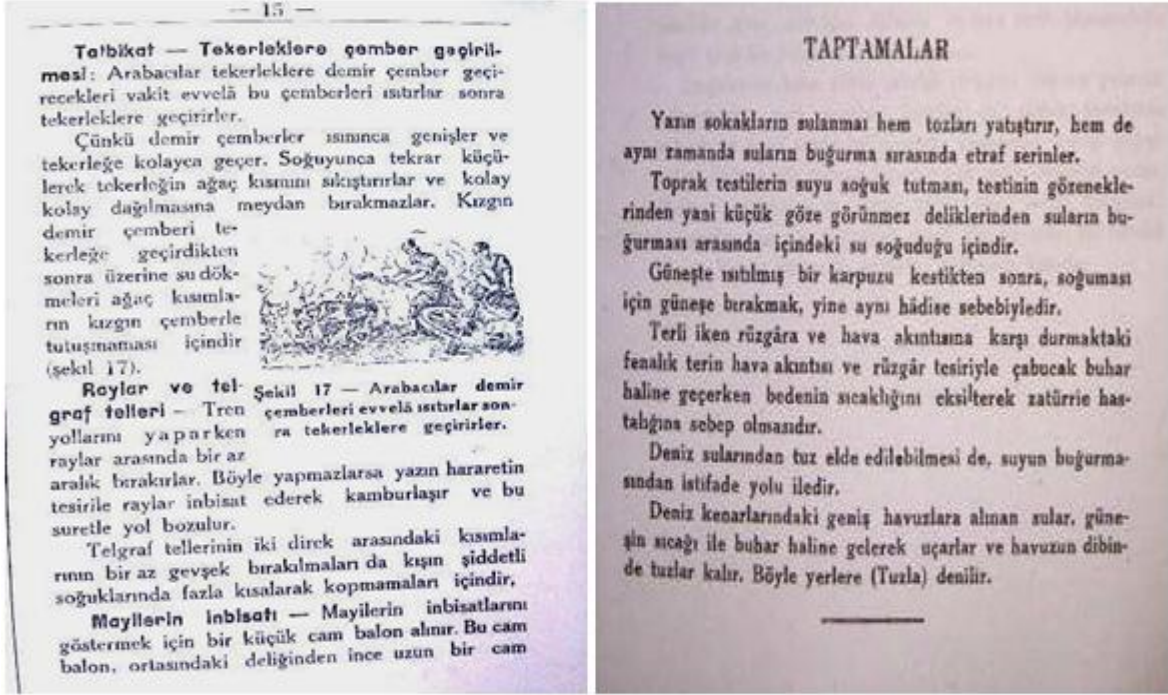
(a)

(b)

Şekil 8. (a) Harun Reşit'in kitabında görsel materyal kullanımı (b) Naime Halit'in kitabında görsel materyal kullanımı

Her üç kitap da, öğrencilerin öğrendikleri temel kavramları o günkü teknolojiye ve gündelik hayata yansıdığı durumlara örnekler verecek metinlere yer vermiştir. Ayrıca kitaplar, öğrencilerin edindikleri bilgi ve becerilerin günlük yaşantıdaki kullanımının nasıl olacağı hakkında öneriler içermektedir. Bunun için Harun Reşit ve Ebulmuhsin Kemal'in yazdığı kitaplarda "Tatbikat", Naime Halit'in yazdığı kitapta ise "Taptamalar" başlığı verilmiştir. Şekil 9(a), metallerin ısı sonucunda genleşmesinin, Şekil 9(b) ise ısı ve sıcaklık konusunda öğrencilerin derslerde öğrendiği kavramların günlük hayattaki uygulama örneklerini göstermektedir. Bununla birlikte üç ders kitabı da, konularla ilgili olarak öğrencilerin kendilerinin okul dışında da yapabilecekleri etkinliklere yer vermektedir.

Şekil 9. (a) Harun Reşit'in kitabında "Tatbikat" başlığı altında verilen günlük hayattan bir örnek (b) Naime Halit'in kitabında "Taptamalar" başlığı altında verilen günlük hayattan bir örnek.

TARTIŞMA

Ulaşılabilen kaynaklara göre, ders kitabının ilk defa Eski Mısır'da M.Ö. 4000 yıllarında papirus rulosu üzerine yazılıp çizilmiş matematik, tıp ve düzlem geometri ile ilgili olarak ortaya çıktığı söylenebilir (Kaya, 2002). Ders kitabı, bir eğitim programındaki amaç ve hedefler doğrultusunda dersin kazanımları ile ilgili bilgileri öğrenci seviyesine uygun olarak sunan öğretim materyalidir. Ayrıca ders kitabı öğretmene ders, ünite ve konu planı yaparken kullanacağı bir taslak sağlar; fazla miktardaki ilgili bilgileri özet halinde sunar, öğretmeni ders için materyal hazırlamaktan kurtarır; öğretmenlere bilgi ve etkinliklere ilişkin organize edilmiş bilgiler temin etmektedir (Akt. Yıldırım, 2007). Ders kitapları eğitim-öğretim sürecinde yer alan görsel araçlar içerisinde en fazla kullanılanıdır (Demirel, 1999). Kitaplar, eğitimde öğretmenin bilgilerini öğrencilere daha sistemli bir şekilde sunmasını sağlamaktadır. Öğretmenlerin bilgileri kullandıkları ders kitaplarıyla sınırlıdır ve ders kitaplarında verilen kavramlarla geniş ölçüde benzerdir (Papageorgiou & Sakka, 2000). Benzer şekilde ders kitapları Türkiye'de de ders kitapları, temel bir bilgi kaynağı olup derslerde en çok kullanılan materyallerden birisidir ve sınıf içi öğretim

içeriğini büyük ölçüde belirler (Kılıç ve Seven, 2002; Kaya, 2002; Tertemiz, Ercan & Kayabaşı 2001; Semerci, 2004). Bundan dolayı öğretmenler kendilerini ders kitabı kullanmak zorunda hissettiklerini ortaya çıkarmıştır. Ders kitapları öğrenciler için de önemli kolaylık getirmektedir. Kitap, öğrencinin öğretmenden elde ettikleri bilgiyi istediği mekan ve zamanda tekrar etme imkanını öğrenciye vermektedir (Yağbasan, 2005).

Eğitim teknolojisindeki gelişmelere bağlı olarak öğretim araç, gereç ve materyallerinde birçok gelişme yaşanmıştır. Ancak, hiçbir teknolojik gelişme ders kitaplarının yerini alamamıştır. Eğitsel yönden kitap, yazılı ve basılı bir öğretim ve öğrenme ortamıdır. Ayrıca, kitap öğrenme yaşantılarına kaynaklık eden çalışma gereci olarak da tanımlanabilir. Milattan önce 4000 yılına kadar uzanan bir geçmişe sahip olan, eğitimde kuşaklar boyu kullanılan kitabın yerini, özellikle içerik ve işlev yönünden hiçbir eğitim ortamı tutmamaktadır (Alkan, 1979). Bundan dolayı bir ders kitabı, eğitim programında yer alan hedef, içerik ve kazanımları vermesinin yanında öğrencide derse karşı bir istek ve merak oluşturmalıdır. Özellikle ilköğretim ders kitaplarının çocuğun öğrenme ve estetik gelişiminde etkili olabilmesi için, görsel malzemelerin son derece nitelikli ve kaliteli olması gerekmektedir (Erkmen, 1995). Çünkü Fen Bilgisi derslerinde başarının elde edilmesinde ders kitaplarının içeriğinin, tasarımının ve fiziksel özelliklerinin de büyük önemi vardır (Yağbasan, 2005). Cumhuriyetin ilk yıllarından beri, okullarda okutulacak ders kitaplarının bir komisyon tarafından belirli ölçütlere göre incelendikten sonra seçildiğini görülmektedir. Bu ölçütler öğretim programları ile eğitim bilimleri ve teknolojilerindeki gelişmelere bağlı olarak Talim Terbiye Kurulu tarafından güncellenmekte ve geliştirilmektedir. Buna bağlı olarak günümüzdeki ilköğretim ders kitapları renklenmiş, baskı kalitesi artmış ve eğitimsel açıdan da sürekli gelişme göstermektedir.

Günümüzde bile çok önemli bir yere sahip olan ders kitapları cumhuriyetin ilk yılları için birçok durumda tek öğretim materyali özelliğine sahipti ve öğrencilerin ders programlarındaki davranışları kazanmasında en önemli işlevi yerine getiriyordu. Bu araştırmada, 1926 programına göre yazılan Eşya Dersi kitapları biçim yönünden analiz edilmiş ve genel olarak şu ölçütlere sahip oldukları görülmüştür:

- Her üç ders kitabı küçük boyutta (23cmx16,5cm) olup bilgi yoğunluğu gayet fazladır, dolayısıyla incelenen kitaplar günümüz kitaplarına göre fazla metin, az resim içermektedir.
- Metinler, başlıklar ve alt başlıklar tarafından örgütlenmiş durumdadır. Ancak bu örgütlenme organize değildir.
- Kitaplarda günlük yaşamda yaygın olarak kullanılan tanımlar, semboller ve kavramlar kullanılmıştır.
- Öğrencilere yeteri kadar fiziksel düşünme, inceleme ve araştırma fırsatları verilmiştir.
- Kitaplarda bireysel farklılıklar ve öğrenme tarzları göz önüne alan ifadelerle rastlanılmamıştır.
- Kitaplarda bilgi yoğunluğu fazladır.
- Kitaplarda fen bilimleri, toplum ve teknolojinin birbirlerine etkilerini vurgulayan oldukça fazla ifadeye yer verilmiştir.
- Kitaplarda çok fazla imla, yazım ve baskı hatası vardır. Bunun yanında görsel öğelerin netliğinde bazı problemler söz konusudur. Ancak o dönemin dizgi ve baskı teknolojisi düşünüldüğünde bu durum anlayışla karşılanabilir.
- Konuların hazırlanması ve düzenlenmesinde dönemin sosyo-kültürel yapısı ve öğrencilerin ilgi, yetenek ve ihtiyaçları göz önünde bulundurulmuş ve kırsal ve kentsel öğrencilere hitap eden uygun görseller ile desteklenmiştir. Ancak bazı konuların sunumu ve görseller öğrenci düzeyine göre çok ağırdır.

- Kitaplardaki metinler yeteri kadar resim ve Őekiller ile desteklenmiştir. Bunun yanında incelenen kitaplarda grafik ve tablolara yer verilmemiştir.
- Kitapların olĐme değerlendirme boyutu son derece yetersizdir.
- Kitaplarda oğrencilerin iŐlenen konuları tekrarlayabileceği ve bilgilerini pekiŐtirebileceđi metin ve sorulara yer verilmiştir.
- Dönemin Şartlarına göre kitapların dikiŐ ve ciltleri sağlamdır.
- Kitaplar hazırlanırken bilgilerin oğrenilmesini kolaylaŐtıran eğitimsel tasarım ihmal edilmiş, sadece ders konularına ait sıralı bilgilerin bir araya getirildiği bir araÇ olarak hazırlanmıştır.

1930'lu yıllardan gőnümüze eğitim bilimi, eğitim teknolojisi ve fen bilimlerinde bŐyŐk geliŐmeler yaşanmıştır. Bunun yanında insan istek ve ihtiyağlarında da Đok bŐyŐk değeriklikler meydana gelmiŐtir. Bu deđeriŐme ve geliŐmeler karşısında ders programı ve kitaplarının da değermeden kalması beklenemez. GeĐmiŐte olduğu gibi gőnümüzde de ders kitapları eğitim aÇısından önemli bir yere sahiptir. Bu nedenle cumhuriyetin ilk yıllarında kullanılan ders kitaplarının incelenmesi eğitim programları ve ders kitaplarımızdaki geliŐmeyi gőrmek aÇısından olduğu kadar eğitim tarihimiz aÇısından da önemli olduğu dŐŐnŐlmektedir.

The Analysis of Courses of Material Textbooks Written According to 1926 Curriculum in Terms of Educational and Visual Design

Tuncay TUNÇ¹, Fatih TUĞLUOĞLU²

¹Assoc. Prof. Dr., Aksaray University, Faculty of Education, Aksaray-TURKEY

²Assist. Prof. Dr., Aksaray University, Faculty of Science and Letters, Aksaray-TURKEY

Received: 13.08.2011

Revised: 30.11.2012

Accepted: 15.12.2012

The original language of article is Turkish (v.10, n.1, March 2013, pp.79-101)

Key Words: Ebulmuhsin Kemal; Naime Halit; Harun Reşit, Course of Material; Educational and Visual Design, 1926 Curriculum

SYNOPSIS

INTRODUCTION

The history of courses called 'Science' in Turkey has started when they are involved in the programmes of primary and secondary schools that are opened in 1845. According to General Education Regulation prepared by Minister of Education Saffet Pasha in the year 1869, in primary school programmes Useful Information courses have been involved and later courses of material have been studied under the name of Agriculture and Family Information. The name of courses of material has started to be used for the first time in 1899 in the first year of high schools by the name of Science of Material. Furthermore, in the programme of Secondary School for Girls those are opened during Abdülhamit II. Period, Material and Useful Information Courses have been involved (Baymur, 1936; Tazebay, 1992, Binbaşıoğlu, 2005). The main goal and content of courses of material have composed of carrying out observation, experiment and research in order to make students gain knowledge and abilities to provide child's adaptation with the environment. However, while during the courses practical studies and laboratory activities should have been carried out, it has been observed that these studies are neglected until republic period (Binbaşıoğlu, 2005).

In the Primary Schools General Regulation being one of the last programmes before republic period dated 1913-1914, primary schools have been arranged for six years. In this programme, in the first year courses of material have been studied for 4 hours and in the following years for two hours. Alongside the courses of material including physics and chemistry issues, in the course called native sciences and applications agriculture life end environment have been mentioned (Tazebay 1992; Binbaşıoğlu, 2005). According to

educator expectations from courses of material are as in the following Sadrettin Celal (Okan, 1983);

- To make students gain mental abilities such as thinking, seeing, observing, examining, and criticizing.
- To make students' own observations and research base for the courses.

The first programme prepared after the proclamation of the republic is Primary School Curriculum Programme dated 1924. According to second Scientific Committee Decisions the span of the primary schools was reduced to five years from six years and alterations were made in some courses. After this alteration considered as transition from Ottoman period to Republic, the first comprehensive programme of the republican period was prepared in 1926 by name Primary School Curriculum (Aslan, 2010). This programme was intended to make prospective generations internalize republic regime and transfer the virtue and ideology of this regime. The programme termed the first three classes as the first cycle and fourth and fifth classes as the second cycle. The distinctions between the 1926 programme and the old one are as in the following:

- Education should be always and extremely practical and observable.
- Knowledge to be valid and useful in the environment rather than knowledge and good behaviours should be targeted.

While in the curriculum programmes current before, the courses were instructed independent and separate from each other; in 1926 programme all the courses were decided to be instructed upon Social Studies Course accordingly collective teaching principle (Akyüz, 2009:347, Şahin, 2009). Moreover, education was intended to base on observation and student's personal studies and all the courses were aimed to encourage student to personal practice (Binbaşıoğlu, 2005). It is known that Atatürk's speech is effective on preparing this information. Atatürk, in his speech he made on March 1, 1923 in Turkish Grand National Assembly, said that the goal of information to be acquired through education is gaining success in daily life (Binbaşıoğlu, 2005). These opinions announced by Atatürk in the early years of republic period reflected to 1926 curriculum programme and the goals of primary schools were designed accordingly. While education by experiencing and practicing was encouraged, it was also decided that all the courses were taught through social studies course. According to Cavit Binbaşıoğlu teaching the subjects independent from each other and separately is a traditional method. And it aims to make student gain knowledge. *"...However the mind of the child is under development; its improvement hasn't stopped yet. Thus, the child requires education that will help to complete his development ..."*In terms of 1926 programme, in the fourth and fifth classes of primary schools it was aimed to teach the courses parallel to each other by reinforcing each other and the courses were desired to be taught related to life and environment as far as possible. Besides, student's personal studies were emphasized and during the lesson labour and activities were cared (Binbaşıoğlu, 2005). In the programmes made 1936, 1948, 1968 and the ones in next years, the tendency towards opening to the world and developed countries gained importance and the idea of making students gain more knowledge than before and developing intellectual persons was put first (Yüksel, 2003).

In this research, three textbooks of courses of material that were designed according to 1926 programme and taught at the fourth and fifth classes of primary schools at that

time have been analyzed and data gained have been evaluated by taking the technological opportunities of that era into consideration in terms of educational and visual design principles. As our country started to use Latin Letters in 1928, the obedience of these textbooks analyzed to these principles hasn't been included in this study as these books may be problematic in terms of language and expression. Since there is a great change in the idea of education in accordance with the changes in social life from 1030s to today, this situation has been taken into consideration in this study. It is considered that analyzing the textbooks that were taught in the past is not only important in terms of Turkish science education history but it is also useful in for the purposes of learning-teaching theories, measuring and evaluating methods, principles of visual and design used in the preparation of the textbooks and seeing the changes and developments in printing technologies.

PURPOSE OF THE STUDY

In this research the properties of the programmes of 'Courses of Material' in 1926 curriculum have been analyzed and three textbooks that had been prepared according to this programme and taught in the primary schools of that era have been examined by using rating scale in terms of educational and visual aspects. Within this aim, the answers of the following questions have been sought and this study has been limited by the following questions.

1. What are the properties of 1926 "Courses of" lessons?
2. What textbooks have been taught in schools that are appropriate with 1926 "Courses of Material" programme?
3. What are the properties of the books analyzed in terms of educational and visual aspects?

METHODOLOGY

In this study, document review is used being one of the data gathering methods in qualitative research. Document review includes written material analysis containing information about events and phenomena aimed to be researched. In a research about education following kinds of documents can be used as data resource: textbooks written about education programme (curriculum) instructions, correspondences inner or outer the school, student recordings (Yıldırım ve Şimşek, 2004).

For this purpose, 1926 Primary Programme and the course books written by "Ebulmuhsin Kemal" "Harun Reşit Kocacan" and "Naime Halit" according to this programme for the fifth classes of primary schools have been reached as main resources. The properties of the books analyzed are shown in Table 1. Besides, a measuring scale has been prepared by reviewing the literature (the features of the period are taken into consideration) which contains the characteristics that should be found in a science course book (MEB, 1995; Çepni, Ayvacı and Keleş, 2001; Yıldırım, 2007; Demir, Maskan, Çevik and Baran, 2009, Karaosmanoğlu and Üstün, 2004; Özsoy, 2007). The course books have been analyzed using rating scale as base in terms of physical features, educational design and visual presentation by reading them line-by-line. (Table2). In the study as there is a conceptual framework underlying the study, the analysis of the data have been made and the properties of the books are determined by coding data according to decided criteria and the data gained are put into word files. The data gained in this process have been discussed with two physics academician and one science and biology teachers.

Table 1. *Courses of Material Books that are taught for fifth classes of primary schools according to 1926 programme*

Writer	Name of the book	Publisher	Printing Year
Ebülmuhsin Kemal	Courses of Material	Türk Kitapçılığı-İstanbul	1932
Harun Reşit Kocacan	Courses of New Material	Türk Kitapçılığı-İstanbul	1936
Naime Halit	Courses of Material	Türk Neşriyat Yurdu	1936

Table 2. *The Criteria of Content Analysis for Courses of Material Textbooks*

- Cover design and cover information of the books (aesthetic and charm of the cover, publisher, author, name of the book, class level, etc info)
- Effective design of the titles
- Arrangement of the dictionary and bibliography of the books
- Organizing the page number as a design factor
- Arranging the content list effectively and functionally
- Type sizes' convenience to student level and the eligibility of the typeface
- Whether they contain visual elements adequately or not
- Visual elements' (picture, photograph, diagram, etc.) design and their contribution to message transfer
- In visual elements being relevant to student level
- Pictures, drawings and diagrams' in the book convenience to the text content and consistency
- Whether the book contains summary and repetition parts or not
- Whether the subjects and visuals' being related to real life or not
- Whether the book contains assessment and evaluation activities or not
- The dimensions of the books being suitable to student level, print's being clear, smooth and clean
- Whether the book contains adequate examples for the information and abilities to give the students

FINDINGS

In science teaching, the effect of learning by experiencing is an indisputable reality. Especially in main courses, the principle of 'by doing and by experiencing' is focused on and this principle is explained under the points that should be paid attention to while teaching the courses in 1926 curriculum programme. It is understood from 10 items of explanation in the following written for teachers about teaching the courses. (MEB, 1930: 97-98).

Points to be considered in teaching:

- A) During teaching material that is nearest to student should be considered as starting point.*
- B) Courses should be based on experience and observation in any case.*
- C) The experience should be able to do.*
- D) It is not adequate that experiments are carried out only by teachers. It is crucial that students should personally do the experiments.*
- E) In schools it is impossible to find enough tools all the time. Thus, it is necessary to support and animate the courses by surveys and observations outside the school. (For example, the course about petro engine, if possible, should be given when there is an automobile or a truck.)*
- F) If possible, when the time is available factories, schools of agriculture or industry, repairing shops, garages should be visited.*
- G) It should be kept in mind that many experiments can be carried out with easily found and cheap things such as an ordinary glass, a glass tube, a simple spirit lamp, one or two capsules and ordinary pot and gas tube.*
- H) The study of the student should not be limited with just course book. Each student should have a notebook. On this notebook, pictures and diagrams of the experiments, their results and the knowledge gathered as a result of the visits should be briefly written.*

- I) *Students should be sometimes given observation subjects and they should prepare brief reports by personally experimenting these subjects. It is useful to read and discuss these reports in the classroom. Reports are transferred into the notebooks of the students together with diagrams and examples.*
- K) *Teaching should be based on a goal by relying closely on daily life .The points in the programme are organized according to this point of view. But teachers can change the order of the points providing that being adherent to the original in terms of time and manner.*

As it can be understood from the explanation above, the programme attaches importance to experiments and experiences during the lessons and it focuses on the idea that the students should participate in learning activities by doing, living and thinking. It is claimed that during the courses, students will adopt to the course as they take pleasure in the new information they gain while doing all the experiment-experience on their own. Because, it is thought that the student will learn the result of his own curiosity and activity not to forget throughout his life. (Naime Halit, 1933).

The Educational and Visual Properties of Courses of Material Textbooks

- There is a picture appropriate for the content of the course on the front cover of the course books analyzed and it is interesting. While book cover picture of the book written by Naime Halit is colorful, the others are black and white. On the front cover of each three books, the name of the book, the class to be studied, the name of the writer and the name of the publishing firm are found. While the book written by Ebulmuhsin Kemal is accepted for primary schools by Ministry of Education National Applications and Principles Committee, other two books are approved by Ministry of Culture. This is because Ministry of National Education was called ‘Board of Education’ from 1923 to December 27, 1935 and it functioned under the name of ‘Ministry of Culture’ from December 28, 1935 to September 21, 1941. (MEB, 2012).
- All three books do not contain introduction parts addressing to student. However, on the 152th page of the book written by Harun Reşit, there is a text appealing to teachers. It is understood from this text that, ‘Board of Education’ made him translate this text. The introduction part of the textbook written by Naime Halit includes gatherings in the programme in two pages when the last six pages of the textbook written by Harun Reşit contains gatherings and the rules to be obeyed in lessons under the title of ‘Course of Material Official Curriculum Programme’ by representing the programme.
- While in the last three pages of the textbook written by Ebulmuhsin Kemal there is content part under the title of index, in other two books content part is not included. Moreover, in all three books there is neither dictionary nor bibliography.
- In the book written by Harun Reşit page numbers are replaced up center and out of the text. However, in the other two books page numbers are on right-left top corners and outside the text. On the other hand in all books it is seen that a great number of pictures have been used when 1930s years are taken into account and these pictures contain daily life and technological application examples of that era. However as some pictures are not appropriate for Turkish social and cultural structure and some writings in foreign language in all three books show us that foreign resources are used while writing these books.
- In the book of Harun Reşit called ‘New Courses of Material’ type size of typefaces used are appropriate for the fifth classes of primary schools, in “Naime Halit” and “Ebulmuhsin Kemal” books typesizes of the typeface are small for student levels. In

all three books, there is no association among units, parts, subjects and subtitles. It is not understood where a unit, part or subject starts or ends. In the book written by Harun Reşit in some titles numbering is used but as this numbering is not made methodically it caused confusion. In addition to this, for the titles on the same level different type sizes are used and it increases the confusion. As for the books of Ebulmuhsin Kemal and Naime Halit, different type sizes are used for main titles and numbering is not used. Yet an unmethodical way of numbering is used for some subtitles in Ebulmuhsin Kemal's book.

- While in the books written by Harun Reşit and Ebulmuhsin Kemal, evaluation questions at the ends of units or topics do not take part in, in the book written by Naime Halit in the end of some topics there are questions and answers of them right below. However, some topic end evaluation questions are given under the title of Resume (Summary) and thus union of units is provided. In addition to this, in the book written by Ebulmuhsin Kemal summary is given at the end of each topic under the title of Resume yet there is no summary in the books written by Harun Reşit at the ends of topics or units. As for the book written by Naime Halit only after some units or topics summary is given.
- In all three books analyzed pictures are relevant to the written text and pictures are properly placed into the written text. In addition to this, figures, graphics and schemas used in the books are clearly and explicitly understood. In the book written by Harun Reşit visual materials such as figures, drawings, photographs are enumerated and clear, simple and comprehensible explanation statements are placed below them. On the other hand, in the book written by Naime Halit all visual materials are enumerated but explanation statements are not placed in all of them. In either of the books these enumerated visuals in the texts are rattributed. In Ebulmuhsin Kemal's book visual materials are not enumerated below them but short explanations are given under many of them.
- Every three book contains texts giving examples of situations reflecting the technology of that day or daily life of the learned basic concepts. Moreover the books include offers about how to use the gathered knowledge and abilities in daily life.
- Thus, in the books written by Harun Reşit and Ebulmuhsin Kemal the title of 'Application' and in the book written by Naime Halit the title 'Assignment' is given.

DISCUSSION and CONCLUSIONS

Course books which are still very important even today has been the only education material for the first years of republic time for many situations and has functioned the most important role of making students gain the behaviours in the course programmes. In this study textbooks of course of materials have been analyzed in terms of style and generally they are found to have the following criteria:

- Three books each are in small size (23cmx16,5 cm) and have very dense information, accordingly the books analyzed have more texts but less pictures than the ones today.
- Texts are organized by titles and subtitles. But this organization is not systematic.
- In the books, definitions, symbols and concepts that are widely used in daily life are utilized.
- The students are given adequate physical thinking, research and survey opportunities.
- The statements of personal differences and learning styles are not encountered in the books.
- Information density is high in the books.

- Many statements about science and the effects of society and technology to each other are included in the books.
- There are many spelling, typing and printing mistakes in the books. Moreover, there are some problems in the clearness of visual materials. When the typesetting and printing technology are taken into account, this situation can be understandable.
- While preparing and organizing the subjects, socio-cultural structure of that period and students' interests, abilities and requirements are taken into consideration and the topics are supported by appropriate visuals addressing to rural and urban students. However, presentation of some subjects is very hard to the degree of student level. The texts in the books are reinforced by adequate pictures and figures. Besides, in the books analyzed graphics and tables are not encountered.
- The assessment end evaluation aspects of the books are extremely inadequate.
- In the books, texts and questions are found giving students opportunity for repetition of the subjects studied and reinforcement of their knowledge.
- The whip and volumes of the books are study according to the conditions of that time.
- While preparing the books educational design that makes learning easier is neglected and it is prepared only as a tool bringing together the serial knowledge of course subject.

Great improvements have been realized in pedagogy, educational technology and sciences from 1930s to today. In addition, enormous changes have been seen in human requests and needs. It is not expected that course programmes and books remain the same as before in accordance with these changes. Course books are still very important today as in the past. Thus examining the course books that were used in the first years of republic period is thought to be important not only in terms of seeing the improvement in our course books and programmes but also our education history.

KAYNAKLAR/REFERENCES

- Akyüz, Y. (2009). *Türk Eğitim Tarihi (15. Baskı)*. Ankara: Pegem Akademi.
- Alkan, C. (1979). *Eğitim Ortamları*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.
- Anonim. (1930). Dünya Maarifine Bakışlar: Mektep Kitaplarının Resimli Olması, *Muallimler Mecmuası*, 8, 12.
- Aslan, E. (2010). Türkiye Cumhuriyetinde İlk Ders Kitapları, *Eğitim ve Bilim*, 35, 215-231.
- Baymur, F. (1936). İlkmektep Eşya Tedrisatının Tarihçesi. *Yeni Kültür*, 1-2-4, Sonkanun
- Binbaşoğlu, C. (2005). "Cumhuriyet Döneminde İlkokul Programlarının Tarihsel Gelişimi" *Türk Eğitim Düşüncesi Tarihi Araştırmaları*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Can, Mehmet, (1937), "Yakın Yurt Tetkikleri" *Öğretmen Sesi*, 37-46, İkinci Kanun, 314-317
- Cicioğlu, H. (1985). *Türkiye Cumhuriyetinde İlk ve Ortaöğretim(Tarihi Gelişimi)*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.
- Chiappetta, E. ve Fillman, D. (2007). Analysis of Five High School Biology Textbooks Used in the United States for Inclusion of the Nature of Science. *International Journal of Science Education*, 29(15), 1847-1868.
- Ceyhan, E. ve Yiğit, B.(2004). *Konu alanı ders kitabı İncelemesi* Ankara: Anı Yayıncılık
- Çepni, S., Ayvaci, H.F. ve Keles, E. (2001). Fizik Ders Kitaplarını Değerlendirme Ölçeği Geliştirmek İçin Örnek Bir Çalışma. *Mili Eğitim Dergisi*, 152, 27-33.
- Demir, C., Maskan, A.K., Çevik, Ş. ve Baran, M. (2009). Ortaöğretim 9. Sınıf Fizik Ders Kitabının Ders Kitabı Değerlendirme Ölçütlerine Göre İncelenmesi, *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13, 125-140.
- Demirel, Ö. (1999), *Planlamadan Değerlendirmeye Öğretme Sanatı*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Demirel, Ö. ve Kıroğlu, K. (2005). *Konu alanı ders kitabı incelemesi*, Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Erkmen, N. (1995), "Çağdaş Bir Ders Kitabı Nasıl Olmalı? Ders Kitabını Mükemmel Yapan Nitelikler", *İlköğretim Ders Kitapları Sempozyumu*. Ankara; Bizim Büro Basımevi.
- Gönen, S ve Kocakaya, S. (2006). Fizik Öğretmenlerinin Öğretim Etkinliklerine ve Fizik Ders Kitaplarının İçeriğine Yönelik Düşünceleri, *Türk Fen Eğitim Dergisi*, 3(1), 86-94.
- Güzel, H. ve Adıbelli, S. (2011). 9. Sınıf Fizik Ders Kitabının Eğitsel, Görsel, Dil ve Anlatım Yönünden İncelenmesi, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 26, 201-216.
- Halit, N. (1933). *Hayat Bilgisi, Eşya ve Fen Bilgisi Rehberi*. İstanbul; Muallim Halit Kitaphanesi.
- Halit, N. (1936-1937). *Eşya Dersleri*. İstanbul; Türk Kitapçılığı Limitet Şirketi.
- Kanlı, U. Ve Yağbasan, R. (2004). Proje-2061'in Işığında Fizik Ders Kitaplarının Eğitimsel Tasarımına Eleştirel Bir Bakış, *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24(2), 123-155.
- Karaosmanoğlu, O ve Üstün A. (2004). Yürürlükteki Fen Bilgisi 7. Sınıf Ders Kitabının İncelenmesi, *XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı*, Malatya: İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi.
- Kaya, K. (1934). *Yeni Mektepte Eşya, Fen Bilgisi, Atölye*. İstanbul; Kanaat Kütüphanesi.
- Kaya, Z. (2002), *Uzaktan Eğitim*. Ankara: Pegem A. Yayıncı
- Kemal, E.(1932) *Eşya Dersleri*. İstanbul; Türk Neşriyat Yurdu.

- Kılıç, A. ve Seven. S. (2002). *Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi*, Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- MEB. (1930). *İlk mektep müfredat programı*. İstanbul; Devlet Matbaası.
- MEB. (1936). *İlk mektep müfredat programı*. İstanbul; Devlet Matbaası.
- MEB. (1995). *Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği* (2434). Ankara: Tebliğler Dergisi
- MEB. (2012). <http://www.meb.gov.tr/meb/tarihce.html> (23.Ağustos.2012).
- Nureddin, M. (1933). *Mesleki Konuşmalar 1932-1933*, Adapazarı: İstiklal Matbaası.
- Okan, K.(1983). Fen Bilgisi Öğretiminin Tarihi Gelişimi. *Milli Eğitim Dergisi*, 60, 42.
- Özsoy, H. (2007). *İlköğretim 4-5. Sınıf Fen ve Teknoloji Ders Kitaplarının Öğrenci, Öğretmen ve Veli Görüşleri Bağlamında Değerlendirilmesi*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Zonguldak.
- Papageorgiou G. & Sakka D.(2000). Primary School Teachers' Views On Fundamental Chemical Concepts. *Chemistry Education: Research and Practice in Europe*, 1(2), 237-247.
- Reşit, H. (1936-1937). *Yeni Eşya Dersleri*. İstanbul; Türk Kitapçılığı Limitet Şirketi.
- Semerci, Ç.(2004). İlköğretim Türkçe ve Matematik Ders Kitaplarını Genel Değerlendirme Ölçeği, *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 28(1), 49-54.
- Şahin, M. (2009). Cumhuriyetin Kuruluşundan Günümüze Türkiye’de Hayat Bilgisi Dersi Programlarının Gelişimi, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(8),402-410.
- Ünsal, Y. Ve Güneş, B.(2003). Bir Kitap İnceleme Çalışması Örneği Olarak MEB İlköğretim 8. Sınıf Fen Bilgisi Ders Kitabına Fizik Konuları Yönünden Eleştirel Bir Bakış, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 11(2), 387-394.
- Tazebay, A.(1992). Cumhuriyet Döneminde İlkokul Programları. *Milli Eğitim Dergisi*, 85, 47-49.
- Tertemiz, N., Ercan, L. ve Kayabaşı, Y. (2001), *Ders Kitabı ve Eğitimdeki Önemi, Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu*, Ankara: Nobel Yayınevi.
- Yağbasan, R., Güneş, B., Özdemir, i.E., Gülçiçek, Ç., Kanlı, U., Temiz, B.K., Ünsal, Y. & Tunç, T. (2005). *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu- Fizik*. Ankara: Gazi Kitabevi
- Yıldıran, B. N.(2007). *İlköğretim 8. Sınıf Bilgisayar Ders Kitaplarının Görsel Tasarım İlkelerine Uygunluğunun Değerlendirilmesi ve İçerik Analizinin Yapılması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2004). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yore, L. (1991). Secondary science teachers' attitudes towards and beliefs about science reading and science textbooks, *Journal of Research in Science Teaching*, 28(1), 55-72.
- Yüksel, S. (2003). Türkiye’de program geliştirme çalışmaları ve sorunları. *Milli Eğitim Dergisi*, 159 <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/159/syuksel.htm> (27.Ağustos.2012).